

Rozvíjajúce sa mesto zániku (Uyuni 2007)

Uyuni leží v južnej Bolívii, v najchudobnejšom regióne jednej z najchudobnejších krajín na svete. Má štrnásťtisíc obyvateľov, hrdzavejúcu železnicu a jednu vykachličkovanú cestu. Ostatné sú z udupanej, prašnej hliny. Ak ste cudzinec, prichádzate sem ako turista, kvôli najväčšej soľnej púšti na svete. Leží za humnami Uyuni, v nadmorskej výške 3800 m. Soľná púšť zmenila v posledných dvadsiatich rokoch tvár Uyuni radikálnym spôsobom, tak, ako ho predtým určovala po tisícročia. Táto zmena sa udiala pomocou priemyslu bez fabrík, masovej turistiky.

To, čo v meste bije okamžite do očí, sú desiatky cestovných agentúr, nablýskané Toyoty 4x4 a v kontraste s tým, ošľahané tváre indiánov, oblečených v tradičných pestrofarebných krojoch. Keby som mal jednou vetou charakterizovať pocit, aký mám z Uyuni ja i všetci ostatní cestovatelia, je to nevľúdne, nepriateľské, zaostalé a špinavé mesto s ľuďmi, ktorí sa vás pokúšajú oklamať na každom kroku tými najprimitívnejšími spôsobmi. Najhoršie mesto, aké som doteraz na svojich cestách navštívil.

Čo sa deje s Uyuni, dnes jednou z najdôležitejších turistických destinácií v Bolívii? Kto sú ľudia, žijúci na južnej časti náhornej plošiny?

Príbeh o tomto meste sa začína i končí pri jeho obyvateľoch. Po tom, čo som v Bolívii zažil viem, že ich vulgárne zdieranie turistov, lenivosť a ľahostajnosť nemohlo byť ich prirodzeným správaním. Je dôsledkom tlaku, aký nový typ vzťahov a ekonomických zmien na nich vyvoláva. Mesto je navidomoči rozdelené na dve časti, na

tých, ktorí zarábajú slušné peniaze na turistike, a na ostatných. V tomto momente tu funguje 58 cestovných agentúr, predávajúcich jediný produkt, zájazd do soľnej púšte. Konkurencia je vražedná, zvyšuje sa napätie a vzájomné nepriateľstvo. My, gringovia, si neuvedomujeme, čo pre týchto ľudí znamenáme, keď sa bezstarostne prechádzame po ich uliciach a ignorujeme ich zúfale vábenie na zájazd.

Väčšina z nich nechápe základné pravidlá marketingu, ani dlhodobej úspešnej stratégie zvyšovania kvality a spokojnosti zákazníkov. Keď sa tu nejaké miesto stane obľúbeným (povedzme, že sa objaví v knižných sprievodcoch), majitelia na tom nezačnú trpezlivo budovať svoju reputáciu. Prudko zvýšia ceny, aby mohli nahrabať čo najviac a do niekoľkých mesiacov klesnú opäť na dno.

Správanie ľudí je tu šokujúco odlišné nielen od toho, čo poznáme doma, ale aj od okolitých krajín, ktoré sme navštívili. Nie je to len v snahe okradnúť nás na každom kroku, v často nepriateľskom správaní, ale aj vo fakte, že mnohí z nich ostávajú vo svojej mizérii vlastnou neschopnosťou/nevedomosťou/nezáujmom.

Francúzsky antropológ Lévi-Strauss vo svojich prácach už dávno popísal odlišné typy racionality, vzorce konania, vďaka ktorým dosahujeme naše ciele. Ukázal, že v jednotlivých spoločnostiach a ich životných podmienkach možno dokázať zmyslupnosť, ba čo viac, efektivitu ich odlišných prístupov riešenia situácií. Odmietol nadradenosť západnej inštrumentálnej racionality nad ostatnými, "zaostalejšími" racionalitami. Inými slovami, náš, západný vzťah k prírode, využívajúci vedeckotechnické poznatky a dômyselné nástroje nie je o nič efektívnejší, ako zaklínadlá na privolanie dažďa nejakého afrického kmeňa. Oba typy vzťahu ku svetu majú svoje dobré zdôvodnenie vzhľadom na dané spoločnosti, ich predstavy, stabilitu ich sociálnych vzťahov atď. Strauss naznačuje, že keby si obe spoločnosti svoje racionality vymenili, zrútili by sa do chaosu tak, ako sa to už veľmi často udialo v histórii.

V Uyuni zrejme v tomto momente presne takáto výmena prebieha. Ľuďom tu záleží na peniazoch a životné ciele preberajú zo západnej civilizácie. Miesto je plnohodnotnou súčasťou svetového trhu tak, ako hocikde inde - zájazd s miestnou agentúrou si možno pokojne objednať cez internet. Jeho vnútorné zákony však ešte stále fungujú na základe inej, tradičnej logiky stojateho času a pomalého, neuniknuteľného zániku. Oba tieto typy

racionalít sa navzájom stierajú a celé mesto pohlcujú v chaose postmodernej reality.

Sú tu internetové kaviarne a pred nimi na špinavých chodníkoch babky, predávajúce kokové listy či vysušené, nenarodené plody lamy. Počítače sú nefunkčné a plné vírusov, pretože majiteľov nezaujíma, že starostlivosťou o ne zarobia viac a ušetria na nákladoch. Ešte stále žijú vo svete pred dverami kyberpriestoru, tam, kde sa žuje koka a obetujú múmie nenarodených lám, oblepených cukrom a posvätnými bylinami.

Ulicami jazdia najnovšie džípy určené pre turistické zájazdy, no hneď na vedľajších uliciach behajú lamy a osly. Miestni vykonávajú potrebu bez okolkov hoci v strede hlavnej ulice, ženy si len kvoknú vo svojich vrstvených sukniach a keď sa postavia, ostane po nich hnedá riedka kôpka. Neexistuje tu osobná ani verejná hygiena, samotné slovo znie absurdne.

Mesto samo osebe vyzerá nepríjemne. Stačí, keď sa zobudíte v jednom z hotelov v mrazivej zime (kúrenie tu i napriek mínusovým teplotám nepoužívajú), a vyjdete na hlavnú ulicu, žltú od prachu alebo blata. Ak môžete, vypadnite odtiaľto čo najskôr a úvahy si nechajte na potom. Nikto vás tu tak naozaj nechce; zaplaťte si zájazd do soľnej púšte, napíšte mejl svojej rodine. Pokúste sa nájsť autobus, ktorý vás zoberie ďalej, do miest, kde ešte existuje úprimná, aj keď naivná kultúra pohostinných kmeňov tohto regiónu, alebo tam, kde už mestá celkom ovládol duch rozvoja, konkurencie a turistického priemyslu. Autobus z Uyuni bude nepohodlný, na prašnej horskej ceste pocítite zápach zvratkov a skazeného jedla domácich. Váš cieľ však bude krajší ako čokoľvek, čo ste videli v Uyuni.

Atmosféra a život tohto mesta jednoducho nie je pre nás. Oba stierajúce sa svety sú príliš odlišné, aby sme tu vydržali príliš dlho. Náš život medzi farebnými a zapáchajúcimi indiánmi na jednej a tmavými miestnosťami s nefunkčnými počítačmi na druhej strane, to je psychedelický obraz do cyberpunkového románu. Jediný, kto si osvojil toto rozmazané, iracionálne splývajúce pozadie dvoch svetonázorov, oboch tak strácajúcich svoj zmysel, sú miestni.

Zdá sa, že sú šťastní vo svojom nedefinovateľnom priestore, v koloniálnych odevoch a smiešnych predpotopných klobúkoch. Sedia vonku s deťmi, visiacimi na ich

chrpte z farebných uzlíkov. Vedú reštaurácie s európskymi názvami, pizzérie a obchody s rozličným tovarom. Na jedlo a služby u nich čakáte celé hodiny, ale to je len súčasť ich poriadku. Žujú koku, sediac za vrakom počítača a jednu a tú istú diskotékovú pesničku počúvajú dokola celý deň, bez omrzenia. Stovky vírusov im zatiaľ ničia operačné systémy, hoci opodiaľ na čiernom trhu predávajú antivíry doslova za pár halierov. Večer sa opijú z technického liehu, budú zvracať a kakat' priamo na ulici, ktorá patrí im.

Do takejto komplikovanej situácie sa musíte narodiť; nedá sa jednoducho sem prísť, nájsť si prácu a ubytovanie, oplodniť indiánku a stať sa jedným z nich. Niektorí to skúšajú, no príliš sa im to nedarí. Vždy ste z jedného, alebo z druhého sveta a situácia dvoch bojujúcich, protichodných racionalít vás zničí. Snažíte sa, aby prevládla tá vaša, ale to sa nedá. Mentalita statického, upadajúceho sveta prachu a chudoby je príliš početná a tlak peňazí, trhových vzťahov a túžby po bohatstve je príliš silný.

Existovala tu kancelária nezávislých informácií pre turistov. Majiteľ je z hlavného mesta, otvoril si tu bar a reštauráciu. Spolu s ideou zbierania informácií o kvalite miestnych služieb sa stal hitom sezóny. Chodili sem húfy turistov, deliacich sa o svoje zážitky a zbierajúcich ďalšie informácie. Po roku fungovania museli zamknúť. Cestovným agentúram sa nepáčilo, že niekto ich hodnotí, že niekto kritizuje ich služby a oberá o zárobok. Začali organizovať protestné akcie, blokovat' vstup do kancelárie, sťažovať sa na orgánoch mesta. Oné malé špinavé vecičky; reštaurácia začala mať problémy s personálom, pretože noví pracovníci nedostávali od mesta povolenia na prácu. Zastrášovanie, tichý, tupý tlak. Kancelária je dnes zavretá, ostal len bar a reštaurácia a tie pomaly upadajú.

Veci sa vrátili na do pôvodného stavu, podarilo sa opäť dosiahnuť onú nehybnú rovnováhu medzi starým a novým poriadkom. Zahnali sa démoni rýchlej premeny a ostali len tí známi, ktorí svet rozožierajú pomaly, na ktorých ako-tak pomáhajú posvätné kamene a obety zvierat.

Stav mesta Uyuni, to nie je transformácia jedného systému na druhý, aspoň nie transformácia v takom zmysle slova, ako ho poznáme my. Je to prelínanie, to áno, niet tu však nijakej dynamiky. Sú to stojaté vody dvoch spojených slepých ramien. Oba zavlažujú okolie na svoj vlastný spôsob a to, čo v nich kvasí, je zároveň uzavretý kolobeh

rastu a hniloby. Mesto takto žije už jedno-dve desaťročia; pred sebou má ďalšiu dlhú cestu. Jeho príbeh, ale i budúcnosť nájdete za mestom, na cintoríne vlakov.

Na cintorín vlakov treba ísť zo dva kilometre po holej púšti, sú tu len kamene, smeti a výkaly. Ľudia z mesta väčšinou nemajú doma toalety ani peniaze na odvoz smetia, chodia teda sem. To však nevaďí, patrí to k miestu. Na cintoríne vlakov sú desiatky rozpadávajúcich sa vrakov vagónov, lokomotív, koľajníc a náradia. Táto časť Bolívie bola kedysi bohatá vďaka svojim baniam, stavali sa železnice a budovali nové mestá.

Dnes horúčka drahých nerastov opadla, koľajnice a vlaky sa využívajú, pokiaľ sa dá a potom jednoducho zarastajú alebo končia tu, na cintoríne.

Takýto je príbeh mesta Uyuni, vpísaný v príbehu cintorína vlakov. Prečo je tu však aj jeho budúcnosť? Nuž, preto, že rovnako ako mesto, aj cintorín začína dýchať novým životom. Cez deň sem prichádzajú džípy s turistami, miesto s hrdzavejúcimi železnými vrakmi získava novú estetiku a atraktivitu. Za niekoľko rokov sa isto nájdú skupiny nadšencov a západné granty, ktorým sa vraky podarí zakonzervovať pre ďalšie generácie. Čaká mesto Uyuni rovnaký osud? Nepochybne. Zrejme to potvrdí ďalšie desaťročia a výsledok už nikdy nebude taký autentický, ale tak či onak, náš vždy najlepší a najschopnejší západný rozum skôr či neskôr zvíťazí.

Ak teda môžete, stihnite to teraz. Príďte si sem na jeden deň, urobte si fotky a objedajte púštny zájazd. Nechajte sa oklamať na drobných a čo najrýchlejšie odtiaľto opäť vypadnite.

